

A KÖZÉRDEKŰ ÖNKÉNTES TEVÉKENYSÉG MINT MUNKAVÉGZÉSI FORMA SZABÁLYOZÁSÁNAK ELEMZÉSE

ZUGOR ZSUZSANNA¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2022.1.23-44>

Absztrakt

Fontos jogszociológia alapelv, hogy a jog a társadalmi együttélés írott szabályait alkotja, és meghatározza az egyes társadalmi csoportok, egyének napi működését, mozgását. De mivel a társadalom változik, a jognak is szükségszerűen változnia kell. Ha jogalkotó az olyan dinamikus változó, külső tényezőknek kitett területeken, mint a nonprofit szektor és az önkéntesség, támogató közeget szeretnének biztosítani, egyre gyakrabban kell innovatív technikákhoz nyúlni, korábban nem létező foglalkoztatási vagy éppen pénzügyi formákat, módszereket kitalálni. Magyarországon 15 éve létezik jogi szabályozása a közérdekű önkéntességnek (2005. évi LXXXVIII. tv), melyet több tucatszor módosítottak (jellemzően technikai okokból), ám átfogó felülvizsgálatára a jogszabálynak még nem került sor, miközben az önkéntes tevékenység motivációja, gazdasági és társadalmi környezete, sőt, sok esetben célterülete is jelentősen átalakult. Tanulmányomban áttekintem a közérdekű önkéntes tevékenység mint szerződéses munkavégzés szabályozását és összehasonlítom a Polgári Törvénykönyv és a Munkatörvénykönyv szabályozásával rámutatva több inkonzisztenciára.

Kulcsszavak: önkéntesség, Önkéntes Törvény, foglalkoztatás, felülvizsgálat Polgári Törvénykönyv, Munkatörvénykönyv, szerződéses munkavégzés

Analysis of the regulation of voluntary activity in the public interest as a form of work

Zsuzsanna Zugor

Abstract

An important principle of the sociology of law is that law is the written rule of social coexistence, and it determines the daily functioning and movement of social groups and individuals. But as society changes, law must change accordingly. If legislators wish to provide a supportive environment in areas of dynamic change and externalities such as the non-profit sector and volunteering, they must increasingly resort to innovative techniques and invent new forms and methods of employment or financing that did not exist before. In Hungary, the legal regulation of volunteering for the public interest (Act LXXXVIII of 2005) has existed for 15 years and has been amended dozens of times (mostly for technical reasons), but it

¹ Zugor Zsuzsanna (univ. doc. jur) jogász, az Echo Innovációs Műhely elnöke

has not yet been comprehensively revised, while the motivation, the economic and social environment, and - in many cases - the target of the volunteer activity has changed significantly. In my study, I will review the regulation of volunteering as contractual work and compare it with the Civil Code and the Labor Code, highlighting several inconsistencies.

Keywords: volunteering, voluntary law, employment, review Civil Code, review Labor Code, contractual work,

BEVEZETÉS – VÁLTOZÓ TÁRSADALMI REALITÁS

A fizikai világot megfigyelve jól ismert jelenség a környezet folyamatos változása. Nincs ez másként a társadalmi környezettel sem, mely örökös mozgásban van, s ez a mozgás magával hozza a változást is (Locke 2003). Ettől olyan izgalmas a körülöttünk lévő természet és a társadalom, amiben mindennapjainkat éljük és persze a helyi, valamint a globális gazdaság állandó mozgásai is új és új kihívások elé állítják a szervezeteket és különösen annak egyik legmagasabb szintű formáját, az államokat. A változás nemcsak magában hordozza a megújulás és az innováció lehetőségét, az új társadalmi és gazdasági körülményekhez való sikeres alkalmazkodás reményét, hanem lehetőséget is ad arra, hogy átgondoljuk, mitől és hogyan lehetne napi tevékenységünket úgy alakítani, hogy az egyéni boldoguláson túl az a közösség számára is hasznos és hosszú távon fenntartható legyen. Különösen igaz ez azokra a szektorközi területekre, ahol a közszféra és a magánszféra találkozik. Az önkéntesség jellemzően ilyen terület, egyszerre szolgálja a gazdasági és a társadalmi kohéziót, miközben nemcsak lokális, hanem transznacionális ereje is van. Az ún. Harkin jelentés már 2007-ben rámutatott arra, hogy több mint 100 millió európai végez önkéntes munkát, vesz részt valamilyen önkéntes tevékenységben. Ez olyan nagyság, amely már felelősséget ró nemcsak az Európai Bizottságra, hanem a tagállamokra is, hogy monitorozzák az önkéntes tevékenység szabályainak alakulását és minden lehetőséget megragadjanak az önkéntesség elismerésére, értékelésére és támogatására (Harkin 2007).

A változó környezethez való alkalmazkodást jogászok, civil szervezetfejlesztők, adószakértők, változás-menedzsment tanácsadók százai segíthetik egy-egy kormányzat, település, állami intézmény vagy éppen társadalmi szervezet vonatkozásában, de tudnunk kell, hogy igazán sikeresek akkor leszünk, ha kicsit újszerű módon, kreatívan közelítünk ahhoz, amin változtatni szükséges. Egy kreatív ötletből születő változtatási folyamat – nevezzük ezt innovációnak – már több, mint az új körülményekhez való kényszerű alkalmazkodás (Waterman 1987; Kotter

2012; Peters 2021). Jól tudja ezt a természet is, hiszen az evolúció erről szól több millió éve, jól tudják ezt a vállalkozások is, hiszen egy-egy új termék kifejlesztése, új gyártási mód bevezetése, új piac megnyitása, új nyersanyag- vagy félkész termék-forrás megszerzése, vagy éppen az iparági átszervezések sem pusztán a változó világhoz való adaptációról, kényszerű alkalmazkodásról szólnak. De tudják-e ezt a jogszabályi környezet alakításával kormányzati vagy szélesebb társadalmi célokat elérni szándékozó, a nemzeti igényeknek kedvező társadalmi, illetve gazdasági hatásokat elérni szándékozó aktorok?

A változás nemcsak a vállalkozások, intézmények, civil szervezetek számára megélt realitás, a kormányzat, illetve a jogrend sem maradhat ki ebből, különösen akkor, ha elfogadjuk azt a jogszociológia alapelvet, mely szerint a jog nem csupán szakmai, társadalmi gyakorlat, amely a társadalmi együttélés írott szabályait alkotja meg, hanem alapvetően határozza meg az egyes társadalmi csoportok vagy az azokat alkotó egyének napi működését, mozgását. A változáshoz való alkalmazkodás tekintetében azonban a jog egyszerre proaktív jellegű, lekövető és szükségszerűen nem teljes körű eszköz. Kulcsár Kálmán ezt úgy fogalmazza meg, hogy jogszabályok nem képesek minden társadalmi helyzet és viszony szabályozására, illetve, hogy a körülöttünk lévő világ, egyéni élethelyzetek állandó változása a jogot is alakítja, formálja, amit a jogalkotók nem képesek naprakészen követni. (Kulcsár 1997:282) Különösen igaz ez olyan „kényes” kérdésekben, amikor a jogszabályi környezet alakításával munkaerőpiaci folyamatokra kíván hatást gyakorolni a közösségi erőforrásokat és egyben a jog kényszerítő hatalmát is uraló kormányzat. Az önkéntesség ugyanis – minden pozitív, társadalmi és gazdasági hatását tekintve – alapvetően a munka világához tartozó kérdéskör, függetlenül attól, hogy az emberi munkavégzést szociológiai (lásd például Durkheim, Berger, Parson), közgazdaságtudományi (lásd.: Smith, Baritz, Samuelson-Nordhaus) vagy éppen antropológiai alapon (például Maslow, Wallman, Burawoy nyomán) definiáljuk.

A munka világának jog általi leképzése, illetve a jog mint eszköz felhasználása a megváltozott környezethez való sikeres egyéni, szervezeti vagy állami, illetve bizonyos esetekben akár transznacionális szintű együttműködések alkalmazkodását támogatandó, erősen eltérő dinamikát mutat jogágak szerint. Szemben a társadalomra veszélyes emberi magatartások leírásával és a büntetőjogi felelősség alkalmazásának feltételeivel foglalkozó büntetőjoggal vagy az államhatalom gyakorlására vonatkozó alapvető jogi szabályokat definiáló alkotmányjoggal (melyek csak nagyon lassan változnak), a munkával, a fizetett és önkéntes tevékenységgel kapcsolatban keletkező jogosultságok és kötelezettségek szabályozása, a

munkaügyi igazgatás és ellenőrzés rendszere vagy éppen a témám szempontjából kiemelt önkéntességet szabályozó jog szabályainak sokkal dinamikusabban kell(ene) változniuk.

Tanulmányomban egy ilyen, napjainkra erősen átalakult és most is változó terület a közérdekű önkéntes munkavégzés hazai jogszabályát elemzem. Tekintve, hogy a kapcsolódó „2005. évi LXXXVIII törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről” (Köt.) több mint 15 éves jogszabály, ám érdemi módosítása alig történt meg, számos ponton nem egyszerűen eljárt felette az idő és társadalmi-gazdasági szerepét is csak gyengén tudja betölteni, hanem számos ellentmondás is kimutatható a tágabb jogi környezetben elvégzett kodifikációs munka nyomán.

AZ ÖNKÉNTESÉG SZABÁLYOZÁSÁRÓL

Csányi Vilmos humánétológus nézete szerint az ember veleszületett képessége, hogy közösségeket hozzon létre. A közösségeket három dolog tartja össze: tagjaik közös akciókat szerveznek, vannak közös hiedelmeik, és közös szociális konstrukciókat alkotnak. Amennyiben ez a három dolog megvan, létrejön egy negyedik – a közösséghez való hűség. Ez így együtt már olyan kultúrát hoz létre, melynek része a jogrend is (Csányi 2018). Az ember alapvetően olyan közösségi lény, amely felismerte, hogy az emberi szükségletek bizonyos köre közösségi szervezeti formában racionálisabban elégíthető ki. Ám a közös szükségletek kielégítésének szabályait meg kell alkotni, legyen szó akár fizetett munkáról, akár közérdekű önkéntes tevékenységről. Nyilván ez a végletekig leegyszerűsített logikai lánc az emberi társadalmak fejlődésében sokkal differenciáltabban és hosszú évszázadok alatt zajlott le, de filozófiai alapja a mai napig helytálló.

Sokféle definíciót lehet találni a munka fogalmára, de egy közös bennük: munka alapvetően célirányos tevékenység, ami valaminek a létrehozására, átalakítására, megváltoztatására szolgál azért, hogy a keletkező javakat az ember vagy tágabb közössége használja. Mindez számos céllal és formában realizálódhat, de témánk szempontjából a fő különbség, hogy mindez fizetett munkaviszony vagy másfajta, önkéntes munkavégzés útján valósul-e meg. Számos szabályozás elfogadva a klasszikus közgazdaságtani alapvetést csak a fizetett és nemzetgazdasági statisztikák részét képező produktív tevékenységet tekinti munkának, míg ezzel szemben az önkéntes munka, olyan formális és nem formális vagy informális

tevékenység, amelyet az emberek szabad akaratukból, egyéni választásuk és motivációjuk alapján, pénzügyi haszonszerzés szándéka nélkül végeznek (EGSZB 2016).

Történelmileg vizsgálva a folyamatot, ha önkéntességről beszélünk érdemes áttekinteni honnan is indult az önkéntes tevékenység jogi szabályozása. Az egyesületek legkorábbi megjelenése a középkorra tehető, bár akkor a szó mai értelmében egyesületnek nevezett szervezetek még nem léteztek, ezek inkább egyházi vagy városi testületek voltak. Később a városi jogon belül a céhek 14. századi megjelenésével kerülnek be a magyar jogrendbe a korai előzmények (Szabóné 2014). A mai értelemben vett szervezett közérdekű önkéntesség első megjelenési formái a 18. század végére tehetőek, amikor is létrejöttek az első klasszikus önszerveződő közösségek, egyesületek. Ezeket a szerveződések a közös szükségletek kielégítése érdekében elsősorban a városokban, később a falvakban is a tagjaik tartották fenn, de ekkor még hiányzott a kapcsolódó törvényi szabályozás. Ugyanakkor reformkori eszmék terjedése, az önrendelkezés megjelenése nyomán az évszázad végére igencsak megszorodtak ezen szervezetek. A közérdekű civil szervezetek alapítását az 1868. évi 44. törvénycikk szabályozta legkorábban, a rendezett jogi helyzet eredőjeként tíz évvel később már csaknem 4000 egyesület működött, a két világháború között pedig számunk már meghaladta a 14 ezret (Mercz 2020). A korszakban az önkéntességhez kapcsolódóan megengedett társaság tagjainak egymás közötti jogait különös rendszabályok határozzák meg, mások iránti viszonyokban ezek a megengedett társaságok állandó jelleggel, egyes személyekkel, egyenlő jogokkal bírtak². Szorosan kapcsolódik ehhez a 1928-as magánjogi törvényjavaslat is.

Ugorva egy nagyot, az 1945 után berendezkedő diktatórikus államhatalom az ötvenes évek végére fokozatosan számolta fel az önszerveződés e formáit, lényegében teljesen megszüntetve azokat, a közérdekű önkéntesség ebben az időszakban a karitatív tevékenységekre és az állam javára végzett társadalmi munkára szűkült (Vercseg 2011). A munkával kapcsolatos önkéntes közösségi felajánlások sokkal inkább kapcsolódtak a munkaversenyhez, mint a közösséghez, az önkéntesek munkába való bevonódására a gazdasági felzárkózás szempontjából, a hiányzó termelő munkaerő pótlása miatt volt szükség (Zimmermann 2012; Palasik 2005). A rendszerváltás után a civil mozgalmak erősödésével nőtt

² OPTK.I rész I fejezet. 26§.

meg ismételt a tényleges közösségi társadalmi haszonnal járó önkéntes munka szerepe, de a jogi szabályozásra 2005-ig kellett várni. Pedig, ha funkcionálisan közelítjük meg a kérdést, azoknak a szolgáltatásoknak és társadalmi kötelezettségvállalásoknak a munkaértéke, amelyeket nem az állam vállal a közösség érdekében, illetve nevében, hanem pont fordítva, az állampolgárok vállalnak és teljesítenek a közösség érdekében (Pitti 2009), szabályozási szükséglete már több mint egy évtizeddel korábban megjelent, a gazdasági tevékenységet szabályozó új jogi környezet beindulásával.

Az önkéntesség sokféle tekintetben egyedi tevékenység, éppen ezért nehéz uniformizált keretjogszabályt alkotni. Szabályra viszont szükség van, az egyes állami preferenciák pedig – ideális esetben – visszatükrözik a jogalkotói szándék mögötti értékválasztást, illetve az adott társadalmi magatartás befolyásolási szándékát. Különösen annak fényében, hogy ez a tevékenység mindenki előtt nyitva áll, hozzájárul a társadalmi és a gazdasági kohézióhoz is, mozgásba lendíti az európai értékek egyik legfontosabbikát, a szolidaritást. De szoros kapcsolat van az önkéntesség és az aktív polgári szerepvállalás között is, ugyanis a közérdekű önkéntes tevékenység a részvételi demokrácia kézzelfogható kifejeződése a modern polgári demokráciákban.

Az önkéntes tevékenységnek számos olyan haszna van, amely nemcsak az egyén és a fogadó szervezet életében, de a helyi közösség vagy akár az egész nemzet szintjén is megjelenik. Az önkéntes segítség ugyanis olyan emberi erőforrás, amelyet a nemzetgazdaság egyre több ágazatában használni kell az egyéni bánásmódból következő feladatok biztosításával (Zentai 2006). Az önkéntes tevékenység becsatornázásába a helyi közösség életébe nemcsak konstruktív felhasználása a közpolgárok „időfeleslegének”, hanem preventív módon is hat a helyi közösségben. A jobb önismerettel rendelkező, nyitott, aktív közpolgárok sikeresebbé teszik a helyi társadalmat, az önkéntes tevékenység által nő az életszínvonal is. Fontos szocializációs eszközként segíti a fiatalok társadalmi integrációját, csökkenti a közösségen belüli konfliktusokat, a szegregációt. Bár az önkéntes munka igénybevétele a társadalmi szerveződéseknel jelent meg először, erre a tevékenységre szükség van az állam és a helyi közösség által fenntartott intézményekben is, így a szociális, az egészségügyi, a polgári védelmi, a tűzvédelmi vagy a kulturális ellátás területén. A helyi közösség szempontjából a mások javára végzett tevékenységek gyakorlása mellett azonban igen nagy szerepe van a kölcsönös segítségnyújtásnak és az önsegítésnek is. Az önkéntességben végső soron

kifejezésre jut a polgári elkötelezettség és felelősségvállalás a közösség iránt, amelyben jelentős szerepe van az egymás közötti bizalomnak, s ez a sikeres társadalmi modell egyik alapvető tényezője (Fukuyama 2007).

AZ ÖNKÉNTES TÖRVÉNY

A jogalkotói szándék világos, a 2005. évi LXXXVIII törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről (Köt.) meghatározza a közérdekű önkéntes munka alapvető szabályait, az ösztönző kedvezményeket és garanciákat. A törvény alapján önkéntes lehet minden, 10. életévét betöltött személy, amennyiben korának, fizikai-lelki szellemi állapotának, képzettségének megfelelő munkát végezhet. A törvény alapján önkéntes tevékenységnek csak az számít, amit valaki a köz javára, tehát nem saját maga vagy családja érdekében, közvetlen ellenszolgáltatás nélkül végez. Ennek ellenére (Köt.) konkrét definíciót nem ad ugyan, de egyértelműen kirajolja a közérdekű önkéntes munka kereteit (Laki 2019).

„A törvény alapvető célja, hogy a közérdekű önkéntes tevékenységet, mint jogviszonyt szabályozza és intézményesítse a magyar jogrendszerben. ...A törvény révén mind a szervezetek, mind az önkéntesek fokozottabb védelemben részesülnek, mindenki számára egyértelmű felelősségi viszonyokat teremt és pl. különböző kedvezményekkel ösztönzi az önkéntesség terjedését” (Nagy-Földi 2010). A jogszabály szerint önkénteseket fogadó szervezet lehet:

- helyi önkormányzat, kisebbségi önkormányzat, s ezek társulásai;
- költségvetési szerv az alaptevékenysége körében;
- civil szervezetek, közhasznú szervezetek;
- egyházi jogi személyek;
- jogképes közszolgáltató intézmények, illetve a nem jogképesek fenntartója.

Mindezen alapvető tényállások alapvetően mai napig nem változtak³.

A formális önkéntes tevékenység jellemzően a rendszeres önkéntes munkához párosul, amikor egy-egy szervezetnek vagy intézménynek meghatározott számú önkéntese van, akik napi, heti vagy havi rendszerességgel végeznek önkéntes tevékenységet a fogadó szervezetnél. Ennek három lényegi eleme van:

³ 2020. január 1-től hatályos szövegben jogképes közszolgáltató intézmények pontosításra kerültek.

- Regisztráció – be kell jelentkezni az illetékes minisztérium nyilvántartásába. Azoknak a szervezeteknek, amelyek élni kívánnak a törvény által biztosított kedvezményekkel, az önkéntesek foglalkoztatását megelőző előzetes bejelentési kötelezettség teljesítésén túlmenően, nyilvántartás-vezetési kötelezettségük is van.
- Szerződés – a munkavégzésről a feleknek szerződést kell kötniük. A törvény egyértelműen elkülöníti a munkajogviszonyt az önkéntes jogviszonytól. Ahhoz, hogy a közérdekű önkéntes jogviszony egyáltalán létrejöjjön, külön aktsussal, az ún. önkéntes szerződéssel kell létrehozni.
- Juttatások – nem várható el ugyanakkor, hogy az önkéntes a tevékenységével kapcsolatban felmerülő költségeket maga viselje: az önkéntes tevékenységhez szükséges természetbeni juttatásokat, illetve a szükséges költségek megtérítését a törvény nem minősíti ellenszolgáltatásnak. A törvény hatályba lépésével lehetővé tette az önkénteseket alkalmazó szervezetek számára az önkéntes tevékenységgel kapcsolatban felmerülő költségtérítések jogszerű kifizetését, valamint az önkéntes munka (természetesen korlátozott mértékű) anyagi elismerését, jutalmazását. Az önkéntes által kapott, költségtérítés jellegű juttatások adó- és járulégmentesek lettek az önkéntesek oldaláról⁴.

A törvény megalkotását követően eddig 67 ponton módosították azt, azonban érdemi változás ez idáig nem történt benne. Legfőbb módosításoknak a kiegészítéseket és a pontosításokat említhetjük. Ezek oka az egyéb, kapcsolódó, átfogó jellegű jogszabályok változása, amelyhez hozzá kellett igazítani az önkéntes törvényt. Az egyik legfontosabb ilyen átfogó jogszabály az új Polgári Törvénykönyv⁵ (2013. évi V. tv.), ahol a szerződésekre, a cselekvőképességre és a kárviselés szabályaira vonatkozóan tartalmaz rendelkezéseket a törvény (2. táblázat).

1. táblázat Az önkéntes tevékenységre, a fogadószervezetekre és az alanyokra vonatkozó módosítások összefoglalása a 2005. évi LXXXVIII. törvény tekintetében

Érintett paragrafus	Módosító jogszabály	Módosítás összefoglalása	Módosítás jellege
1. §	2009: CXV tv. 84 §	egyéni cégre vonatkozó rendelkezések 2010.01.02	hatályát veszti
	2011: CCI tv.274 §	Magyar Köztársaság” szövegrész helyébe a „Magyarország”	módosítás
	2013: CCLII tv. 5 § (2)	illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság	hatályát veszti

⁴ Ugyanakkor sokszor vitára ad okot, hogy a fogadás szervezet milyen mértékű adót fizet az önkéntes juttatásokkal, költségtérítésekkel kapcsolatban.

⁵ 2013. évi V. törvény

	2013: XLIV tv. 1 §	a nemzeti köznevelésről szóló törvény szerinti közösségi szolgálatra	nem terjed ki rá
	2019: CXII tv. 50 §	„nemzeti köznevelésről szóló törvény szerinti” szövegrész.	hatályát veszti
2. §	2009: LVI.tv 330 §	„nevét, születési helyét és idejét, anyja nevét (a továbbiakban: személyazonosító adat)” szövegrész helyébe „természetes személyazonosító adatait” szöveg,	módosítás
	2009: LVI.tv 330 §	a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, Igazolás nélkül elszámolható költségek (Szja. tv. 3. számú melléklet II.)	hatályát veszti
	2013: XLIV tv. 5 § a,b	„munka” szövegrész helyébe a „tevékenység” szöveg	módosítás
	2013: CXXXIII tv. 103§	Közérdekű önkéntes tevékenység a fogadó szervezetnél a 3. §-ban meghatározott tevékenységi körben ellenszolgáltatás nélkül végzett munka, kivéve,	pontosítás történt
	2019: XXXVI tv. 33§ A	„vallási közösség” szövegrész helyébe a „jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség” szöveg,	pontosítás történt
3. §	2012: CCX tv. 58 9 f	2016 XXXII -hatályát veszti	hatályát veszti
	2011: CLXXIX tv. 215 §(a)	2012.01.01-től	hatályát veszti
	2011: CLXXV tv. 159 §b	2012 04.28-tól	hatályát veszti
	2019: CXII tv. 49 §	Fogadó szervezet vonatkozásában a közszolgáltatási intézményekre vonatkozó rész	megállapítás

AZ ÖNKÉNTES TÖRVÉNY A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV FÉNYÉBEN

Kötelemfakasztó tényállások

A hatályban lévő jogszabály Köt. 15. § (1) bekezdése szerint *„Ha e törvény másként nem rendelkezik, az önkéntes szerződés megkötésére, érvénytelenségére, módosítására, teljesítésére, megszűnésére, a szerződésszegésre, a törvényes képviselő közreműködésére, az önkéntes jogviszonnyal kapcsolatos jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére, valamint a kárviselésre és a kártérítésre a Polgári Törvénykönyv szabályait kell alkalmazni.”* A fentiekben látható, hogy az önkéntessel kötött szerződés lényeges elemét képezi a törvénynek és magának az önkéntes jogviszonnyal is. A törvény nevesíti azokat az eseteket, melyeknél a Polgári Törvénykönyv szabályait kell alkalmazni, ilyen a 6. § (1) bekezdés, mely szerint *„A közérdekű önkéntes tevékenység önkéntes jogviszony keretében végezhető, amely a fogadó szervezet és az önkéntes között megkötött önkéntes szerződéssel jön létre”.* A szerződésekre pedig a Ptk. szabályait kell alkalmazni, amely értelmében minden szerződés kötelmet keletkeztető tényállás, melyben meg kell határozni a kötelelem alapjául szolgáló helyzeteket, tényeket, körülményeket (ezeket együtt nevezi a jogszabály kötelelem keletkeztető tényállásoknak). A Ptk. 6:61 § értelmében a szerződésre vonatkozó általánosan érvényesülő

jogelv a visszterhesség vélelme. Ez alapesetben azt jelenti, hogy a szerződéssel kikötött szolgáltatásért – ha a szerződésből vagy a körülményekből más nem következik – mindenképpen ellenszolgáltatás jár. Mondhatjuk azt, hogy az önkétessel kötött szerződésből következik ugyan az ellenszolgáltatás nélkül végzett tevékenység, de a Ptk. pontosan meghatározza az ingyenesség esetére vonatkozó szabályokat is, ahol eltérő szabályok vonatkoznak arra, ha valaki a szolgáltatás teljesítését ingyenesen vállalja, ezek között azonban az önkéntes szerződéses forma nincs nevesítve.

Nyilván a kötelemfakasztó tényállások közé tartozik a szerződés, amelynek értelmében, ahol két vagy több fél joghatás kiváltását célzó, arra alkalmas egybehangzó akaratnyilatkozat történik. Ez azt jelenti, hogy olyan akaratlagos magatartáson alapuló célzott joghatásra irányuló tényállás, amelyhez egy személy ténykedése nem elegendő. E tekintetben tehát közérdekű önkéntes tevékenységet végezni egyedül nem lehet, mindenképpen szükséges hozzá az önkéntes munkát befogadó jogképes partner. Az elmúlt tíz évben ugyanakkor jellemzően megszorodtak azok az állampolgári cselekedetek, amelyek közérdekűek és önkéntesek által zajlanak, viszont nincs sem formális, sem informális szerződő partnere. Ez az ellentmondás okozza pl. azokat a helyzeteket, amikor egy jószándékú környezetszépítő állampolgári aktivitás a jogszabályok szerint szabálysértésnek, a közterület rongálásának minősülnek vagy amikor a rászorulóknak otthonán végzett önkéntes felújítás munkaügyi felelősségre vonást eredményezhet. Véleményem szerint a problémát az okozza, hogy bár szándékát, megvalósulási formáját, célját tekintve önkéntes tevékenység zajlik ilyen esetekben is, a Köt. szerint ez nem minősül önkéntes tevékenységnek.

2.táblázat Az önkéntes tevékenységet végzők személyére és az önkéntes szerződésre vonatkozó módosítások összefoglalása a 2005. évi LXXXVIII. törvény tekintetében

Érintett paragrafus	Módosító jogszabály	Módosítás összefoglalása	Módosítás jellege
4. §	2010: XXXIX tv. 31§	„(1) Önkéntes az lehet, aki tizedik életévét betöltötte.”	megállapítás
	2013: XLIV tv. 5§ d,	„közoktatási intézménnyel” szövegrész helyébe a „nevelési-oktatási intézménnyel” szöveg, a „közoktatási intézmény” szövegrész helyébe a „köznevelési intézmény” szöveg,	módosítás
	2013: XLIV tv. 5§ e,	„biztosított,” szövegrész helyébe a „biztosított, valamint” szöveg,	módosítás
	2007: II tv. 118 §	A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozó személy	hatályát veszti

5. §	2013: CCLII tv. 5 § c	„korlátozottan cselekvőképes nagykorú személy” szövegrész helyébe a „cselekvőképességében a közérdekű önkéntes tevékenység tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú személy” szöveg,	kiegészítés
	2013: CCLII tv. 5 § d	korlátozottan cselekvőképes nagykorú önkéntes” szövegrész helyébe a „cselekvőképességében a közérdekű önkéntes tevékenység tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú önkéntes” szöveg	kiegészítés
6. §	2015: CLXXXVI tv 111 § (1)	A fogadó szervezet az írásba foglalt önkéntes szerződést annak megszűnésétől számított öt évig megőrzi.”	kiegészítés
	2013: XLIV tv. 5 § f,	„pihenőidőt,” szövegrész helyébe a „pihenőidőt, valamint” szöveg,	kiegészítés
7. §	2017: L tv. 252 a	„jogerőre emelkedésével” szövegrész helyébe a „véglegessé válásával” szöveg,	kiegészítés
8. §	2013: XLIV tv. 5§ h,	megszerzését,” szövegrész helyébe a „megszerzését, valamint	kiegészítés
9. §	2013: XLIV tv. 5§ i,	végezni,” szövegrész helyébe a „végezni, és” szöveg	kiegészítés
	2013: XLIV tv. 5§ j,	„veszélyeztetné,” szövegrész helyébe a „veszélyeztetné, vagy” szöveg,	kiegészítés

Kárfelelősség

Egy másik neuralgikus pont a kárfelelősség kérdése (3. táblázat). A szerződésszegő fél a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kárért akkor felel, ha a jogosult bizonyítja, hogy a kötelezett a kárt szándékos szerződésszegéssel okozta, vagy elmulasztotta a tájékoztatást a szolgáltatás olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a jogosult nem ismert. Az ingyenes szolgáltatást teljesítő felet a jogosult vagyonában okozott kár megtérítéséért azonban csak akkor terheli felelősség, ha nem tudja bizonyítani, hogy a magatartása nem volt felrőható. Az önkéntes jogviszony esetében a problémát abban látom, hogy egy ingyenesen nyújtott szolgáltatás esetében, ha az önkéntes nem tudja bizonyítani, hogy rajta kívül álló körülmény okozta a kárt, akkor terheli a kártérítés. Úgy vélem e ponton a Köt.-ben túl szigorú szabályokat támaszt a jogalkotó, hiszen az önkéntes ellenszolgáltatásra nem jogosult, szemben visszterhes szerződésekkel.

3.táblázat Az önkéntes tevékenységhez kapcsolódó kárfelelősségre és regisztrációra vonatkozó módosítások összefoglalása a 2005. évi LXXXVIII. törvény tekintetében

Érintett paragrafus	Módosító jogszabály	Módosítás összefoglalása	Módosítás jellege
10. §	2013: XLIV tv. 5§ k,	„kára,” szövegrész helyébe a „kára, vagy” szöveg,	kiegészítés
11. §	2013: XLIV tv. 5§ l,	„A melléklet 1. pontja” szövegrész helyébe az „Az 1. melléklet 1-3. pontja” szöveg,	kiegészítés

	2017: L tv 251§ 1		pontosítás történt
	2019: XXXVI tv. 33§ C	c) 11. § (3) bekezdés b) pontjában a „16. § (2) bekezdése” szövegrész helyébe a „18. § (3) bekezdése” szöveg lép	pontosítás történt
	2017: L tv 253§ a		hatályát veszti
	2013: XLIV tv. 6§ ,		hatályát veszti
	2016: XXXII tv 19§	Változásbejelentéshez kapcsolódóan	kiegészítés
	2016: CLXVI tv. 52 §		hatályát veszti
12. §	2013: XLIV tv. 3 §	„(1a) A fogadó szervezetek nyilvántartása hatósági nyilvántartás, amely közhitelesen tanúsítja a bejelentkezési kötelezettség teljesítését, a bejelentés tartalmát	kiegészítés
	2013: XLIV tv. 5§ m	„az általa vezetett minisztérium honlapján” szövegrész helyébe az „a Civil Információs Portálon” szöveg,	módosítás
	2007: LXXXII tv. 13 §		hatályát veszti
	2017: L tv. 253 b		hatályát veszti
13. §	2007: LXXXII tv. 13 §		hatályát veszti
	2017: L tv. 253 b		hatályát veszti

Ugyanakkor a Ptk. ingyenes szerződésekre vonatkozó szabályai között nem találunk olyan rendelkezést, amelyekre az önkéntes szerződés ingyenessége utalna, a Ptk. meglehetősen egyértelműen fogalmaz *„A szerződés a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére”*⁶. A szerződés jogi tartalma egy jogi kapcsolat, amely a jogosultat és a kötelezettet összekapcsolja. Szabályozza, hogy mit kell teljesíteni ahhoz, hogy szerződés szerűen teljesítsenek, illetve milyen jogi konzekvenciái vannak a szerződésszegésnek. A szerződés szinte minden esetben valamilyen kölcsönös szolgáltatásra irányul. E tekintetben kérdés, hogy a kölcsönösséget hogyan értelmezik a felek. Az önkéntes tevékenység – mint minden tudatos emberi cselekvés – mögött ugyanis valamilyen pszichés mozgóerő, motiváció van. Az egyértelmű társadalmi, közösségi haszon mellett tisztában kell lenni azzal, hogy milyen individuális haszonnal jár a mások vagy a közösség érdekében végzett önkéntes munka, a motivációs kutatások éppen ezeket a legfontosabb alapkérdéseket teszik fel, s válaszaikban (Clary – Synder – Ridge 1992; Esmond – Dunlop 2004) sokkal differenciáltabb motivációs struktúrát vázolnak, amelynek jelentős része szerződéses jogi kapcsolatban értelmezhetlenné válik.

⁶ PTK 6:58 §.

A Ptk. szerint szerződés tárgya ez esetben szolgáltatás, amely azt a magatartást jelenti, amelyet a kötelezett a szerződés alapján tanúsítani köteles. De szerződés tárgya mindig olyan szolgáltatás, amely a jogosult érdekét hivatott kielégíteni. A fentiek alapján felmerül a kérdés, hogy miért kell külön szerződés az önkéntes tevékenység végzéséhez? A Ptk. által nevesített szerződések és az önkéntes jogviszony keretében kötött szerződések között lényeges különbségeket találunk. Meglátásom szerint a Ptk.-ra való utalás túl szigorú elvárásokat támaszt az önkéntessel szemben. Az önkéntes belső motiváció alapján a köz javára végzi tevékenységét, adja szabadidejét és mindezt ellenszolgáltatás nélkül, ezért egyértelműen túlzó azokat az elvárásokat támasztani vele szemben, mint amit a Polgári Törvénykönyv a visszerhes szerződések esetében támaszt.

Cselekvőképesség, cselekvőképtelenség

Az önkéntes törvény meghatározza, hogy kik lehetnek a jogviszony alanyai, vagyis kik köthetnek önkéntes szerződést, végezhetnek önkéntes tevékenységet. „*Önkéntes az lehet, aki tizedik életévét betöltötte*”⁷. Az önkéntes törvény egyértelmű 2010 óta az lehet önkéntes aki betöltötte a 10 életévét, 2005 és 2010 között önkéntes tevékenységet 14 éven felüliek végezhettek az alábbiak figyelembe vételével: 18 éves kor alatt legalább 14 óra pihenőidőt kellett két munkanap között biztosítani, 16 éves kor alatt naponta 3 órát és hetente 12 órát dolgozhatott az önkéntes 1 nap pihenéssel, 16 és 18 éves kor között 4 és fél órát lehet naponta dolgozni, és hetente maximum 18 órát igényelhet az önkéntes által végzett tevékenység.

A 18 év alatti korhatárok miatt azonban a Ptk. szabályai értelmében nem hagyhatjuk figyelmen kívül a cselekvőképesség kérdéskörét sem. A jogi definíció szerint a cselekvőképesség az embernek az a képessége, hogy saját cselekményeivel szerezhethet jogokat és kötelezettségeket magának vagy más részére. Másként megfogalmazva a cselekvőképesség ügylet- és vétőképességet jelent. Ügyletképessége alapján az ember jognyilatkozatokat tehet, a vétőképesség alapján az ember cselekedeteiért polgári jogi felelősséggel tartozik, ha másnak kárt okoz, akkor ezért a magatartásáért köteles helyt állni. Vétőképes az, akitől életkora és ehhez igazodó szellemi fejlettsége alapján elvárható, hogy magatartása jogellenességét felismerje. A törvény nem határozza meg a cselekvőképesek alanyi körét, hanem abból indul ki, hogy mindenki cselekvőképes, akinek cselekvőképességét a törvény vagy a bíróság

⁷ 2005. évi LXXXVIII. törvény 4. § (1)

(törvényi felhatalmazás alapján) gondnokság alá helyező ítélete nem korlátozza. Az önkéntességhez kapcsolódóan fontos, hogy a Ptk. nem a cselekvőképességgel bír, hanem a cselekvőképesség csökkenésének két különböző joghatállyal járó fokozatába tartozó, korlátozottan cselekvőképes és cselekvőképtelen személyek körét határozza meg (4. táblázat).

4.táblázat Az önkéntes tevékenységhez kapcsolódó ellenőrzésekre és nyilvántartásokra vonatkozó módosítások összefoglalása a 2005. évi LXXXVIII. törvény tekintetében

Érintett paragrafus	Módosító jogszabály	Módosítás összefoglalása	Módosítás jellege
14. §	2015: CLXXXVI tv 111 § (2)	„(1) A fogadó szervezet - az önkéntes jogviszonnyal kapcsolatos jogok és kötelezettségek gyakorlása, valamint a jogviszonnyal kapcsolatos hatósági ellenőrzés érdekében - nyilvántartást vezet azokról az önkéntesekről, akikkel a megkötött önkéntes szerződést nem foglalták írásba.	módosítás
	2017: XLIV tv. 31 §	„(4) A fogadó szervezeteknek az önkéntesre vonatkozó adatok a Központi Statisztikai Hivatal részére - a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Stt.) 28. §-ával összhangban a statisztikai cél előzetes igazolása alapján, az ahhoz szükséges mértékben - statisztikai célra egyedi azonosításra alkalmas módon, térítésmentesen át kell adni és azok a Központi Statisztikai Hivatal által statisztikai célra felhasználhatók. Az átvett adatok körét és az adatátvitel részletszabályait a Stt. 28. §-ában meghatározott együttműködési megállapodásban kell rögzíteni.”	kiegészítés
15. §	2019: LVI tv. 330 §	Ha e törvény másként nem rendelkezik, az önkéntes szerződés megkötésére, érvénytelenségére, módosítására, teljesítésére, megszűnésére, a szerződésszegésre, a törvényes képviselő közreműködésére, az önkéntes jogviszonnyal kapcsolatos jogok gyakorlására és a kötelezettségek teljesítésére, valamint a kárviselésre és a kártérítésre a Polgári Törvénykönyv szabályait kell alkalmazni.	módosítás
16-25. §	2007: LXXXII tv. 2 §	2007.07.01-től	hatályát veszti
26. §	2017: XLIV tv. 31 § (2)		kiegészítés
	2017: CXLIII tv. 13 §	2018.01.01-től	hatályát veszti
Melléklet	2013: XLIV tv. 4§		módosítás
	2017: L tv. 252 b	valamint” szövegrész helyébe a „bejelentéshez vagy engedélyhez kötött tevékenységek esetén annak adatai, valamint” szöveg	módosítás

Jelen esetben, csak az életkor (kiskorúság) alapján 2010 előtt a korlátozottan cselekvőképesek estében merült fel a kérdés, 2010 óta azonban a 10-14 év közötti önkéntesek is e problémás kategóriába tartoznak. Ismert ugyanis, hogy cselekvőképtelen, aki a 14. életévét nem töltötte be, korlátozottan cselekvőképesek a 14-18. életév közötti önkéntesek. Az önkéntes törvény

által meghatározott 10. életév azonban ellentmond a Ptk. szabályaival a vétőképesség tekintetében, hiszen sem életkoránál, sem szellemi fejlettsége alapján sem várható el, hogy egy 10 éves gyermek felismerje magatartása jogellenességét. Bár a törvény kimondja, ebben az esetben a törvényes képviselő teszi meg a jognyilatkozatot, az önkéntes gyermek bejegyzésével, de a probléma ez esetben is fennáll, ugyanis, miként várhatjuk el a törvényes képviselő bejegyzését, abban az esetben, ha hiányzik az önkéntes szükséges szellemi és életkori fejlettsége? Az életkorral kapcsolatos vétőképességi problémát egy másik, nagyon hasonló intézmény, az iskolai közösségi szolgálattal (IKSZ) máshogy kezelte⁸. Eltérő szabályokat találunk a Köt.-ben és az Mt.-ben a munkavégzéshez szükséges életkori feltételekre vonatkozóan, és megint más szabályok vonatkoznak az IKSZ keretében végzett tevékenység esetében, holott minden esetben gyakorlatilag munka jellegű tevékenységről van szó.

5.táblázat A munkavégzéshez kapcsolódó életkori feltételek

	Mt szerint	Diákmunka esetében	Köt.szerint	IKSZ szerint
Betöltött életkor	16	15	10	14

Az 5. táblázatból jól látszik az eltérő szabályozásból származó korosztályi dilemma az egyes munkavégzési formák tekintetében. Fenti bekezdésben már említésre került, hogy 2005-2010 között a Köt. szerint a betöltött 14. év után lehetett csak önkéntes tevékenységet végezni, úgy gondolom érdemes lenne megfontolni az életkorra vonatkozó feltételek esetében újból a betöltött 14. életévet meghatározni, amely már azonos a Ptk. korlátozottan cselekvőképesre vonatkozó rendelkezéseivel és kongruens az iskolai közösségi szolgálat szabályaival is.

Iskolai Közösségi Szolgálat

A közérdekű önkéntes tevékenységet rendszerint keverik az iskolai közösségi szolgálattal (IKSZ), melynek keretében a középiskolai nappali képzésben résztvevő és az érettségi vizsgát 2016. január1-ét követően megkezdő tanulók esetében az érettségi bizonyítvány kiadásának feltétele az 50 óra közösségi szolgálat teljesítése. A közösségi szolgálat során végzett feladat olyan tevékenységet jelent, amely a helyi közösség javát szolgálja. A középiskola feladata és felelőssége az iskolai közösségi szolgálat szervezése és koordinálása, az iskolai közösségi

⁸ A 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 4. § (13) szerint a „A közösségi szolgálat: szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása”

szolgálat teljesítése során egyik félnek sem származhat anyagi haszna a tanuló tevékenységéből. Az IKSZ során végzett tevékenységet úgy kell meghatározni, hogy az egyfelől megfeleljen a tanulók életkorának, képességeinek és a közösségi szolgálat előírásainak, elveinek, másfelől a tanuló általa megtapasztalhatta az önzetlen segítség, az adás örömét. A 2011. évi CXCV. törvény csak a 9. és az a feletti osztályokra terjed ki, tehát jellemzően a 14. életévüket betöltött tanulóakra, amikor már életkoruknak és szellemi fejlettségüknek megfelelően vétőképes jogalanyok.

Mind az önkéntes tevékenység, mind pedig a közösségi szolgálat a közösség javára végzett munkavégzés egyik olyan formája, amely anyagi ellenszolgáltatással nem járó tevékenység, függetlenül attól, hogy míg az önkéntes tevékenység, ahogy a nevében is benne foglaltatik önkéntes felajánlást jelent, addig a közösségi szolgálat (a nevelő pedagógiai funkción túl) egy kötelezően ellátandó feladat, amit, ha nem teljesítenek szankciót von maga után.

A gyermekekkel kapcsolatos jognyilatkozatok átültetése a gyakorlatba tipikusan olyan társadalmi igény, amelyre a jogrendszer több ponton nem tudott még igazán jó válaszokat adni. Pl. 18 év alattiak közösségi szerepvállalásával kapcsolatban jellemző, hogy a nyugati országok többségében sokáig a 21. életév betöltésétől vehetett valaki részt a választásokon. Kezdvé az Egyesült Államokkal, Nagy-Britanniával és Németországgal az 1970-es évektől kezdve szállították le fokozatosan korábbi 21, 20 vagy 19 évről 18 éves korra a választáson való részvétel korhatárát, mára pedig ez lett a legelterjedtebb. Ez a tendencia folytatódni látszik, Magyarországnak több olyan szomszédja is van már, ahol egy 16 éves is részt vehet pl. a választásokon. A legismertebb ilyen ország Ausztria, amely 2007-ben Európában elsőként vezette be a 16-os korhatárt. De Szerbiában és Szlovéniában (valamint Boszniában) is aktív közéleti szerepet tölthet be ilyen módon egy 16 éves⁹.

Jogi értelemben Magyarországon általában nem megoldott a 18. év alattiak közösségi szerepvállalása. Egyfelől a jog (Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény¹⁰) biztosítja a véleménynyilvánítás lehetőségét, másfelől meglehetősen visszás helyzetekkel is lehet találkozni, amely már a szabad vélemény-nyilvánítás korlátozásának kérdését is felvethetik. A jog ma nem ad jó választ erre a kérdésre, a már nem gyerek, de még nem is felnőtt fiatalok jogai és kötelességei

⁹ Utóbbi államokban azzal a megkötéssel, hogy 16-18 év között csak a munkával rendelkező fiatalok voksolhatnak, ám a közérdekű önkéntes munka ebbe nem számít bele esetünkben sem.

¹⁰ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

nagyon sok tekintetben nincsenek összhangban egymással (Domokos 2014). A serdülők ebben a korban már vállalhatnak munkát, végezhetnek önkéntes tevékenységet, lehet munkajövedelmük, fizethetnek adót, egy ilyen fiatal, utazhat egyedül is külföldre, lehet jogosítványa, büntethető és felelősségre vonható és akár köthet házasságot, miközben a közéleti szerepvállalása korlátozott.

AZ ÖNKÉNTES TÖRVÉNY A MUNKA TÖRVÉNYKÖNYVE FÉNYÉBEN

Az emberi társadalom és gazdaság egyik alapfogalma a munka. Bár a munka értelmezése, a munkaszervezés formái, sőt gyakran még a célja is változik időben és területileg is, néhány közös, állandó pontja van a munka értelmezésének. A munka mindenképpen humán cselekedet, olyan aktivitás, melynek részei előre megtervezettek és célja valamilyen értékteremtés. A munka rendszerszerű tevékenység, melyben összekapcsolódnak a foglalkoztatási kérdések, a szakképzési problémák, a munkaszervezési formák, módok, helyszínek, a munkahely és azon belül az interperszonális viszonyok, konfliktusok és az ágazati, valamint a területi együttműködések. A közérdekű önkéntes tevékenység szociológiai és közgazdasági értelemben egyaránt munka. A munka ugyanis nem feltétlenül fizetett tevékenységet, jelen esetben a közérdekű vagy önkéntes munka a társadalmi jóért, sem ellenszolgáltatás nélküli.

A munka, legyen az akár fizetett vagy akár önkéntes tevékenység, az emberi identitás lényege, melyet szabályozni és – mint az egyik legfőbb emberi értéket – védeni kell. Ennek megfelelően nemcsak a munkaviszonnyal kapcsolatban keletkező jogosultságok és kötelezettségek szabályozása szükséges, hanem a munkaügyi igazgatás és ellenőrzés rendszere, a munkavédelemmel kapcsolatos jogi környezet alakítása, a foglalkoztatás szervezésének kérdései (munkaidő, munkamegosztás, foglalkoztatási formák stb.), a kapcsolódó érdekvédelmi problémák, valamint munkakörnyezeti szempontok is relevánsakká válnak a közérdekű önkéntes munkavégzés tekintetében éppúgy, mint a fizetett munkaszerződés esetébe.

Az önkéntes törvény nevesíti az önkéntes és a fogadó szervezet között létrejövő jogviszonyra vonatkozó szabályokat, ezek között a szerződésben meg kell határozni annak tartalmát, a tevékenység ellátásának helyét, valamint a tevékenységre fordított időt és pihenőidőt egyaránt. Érdeemes összehasonlítani a közérdekű önkéntes tevékenység és a munkaviszony

keretében ellátott tevékenységre vonatkozó hazai szabályozást. A táblázatban azokat a kötelező elemeket emeltem be, amelyek mindkét jogviszony esetében megtalálhatóak és azonosak (6. táblázat).

6. táblázat A közérdekű önkéntes jogviszony és a munkaviszony összehasonlítása a jogszabályok alapján

	közérdekű önkéntes jogviszony	munkaviszony
Alanyai	Fogadó szervezet és önkéntes	Munkáltató és munkavállaló
Kötelező tartalmi elem	Tevékenység tartalma	Munkaviszony tartama
Kötelező helyszín elem	Tevékenység ellátásának helye	Munkavállaló munkahelye
Kötelező pihenés	Tevékenységre fordítandó időt és a pihenőidőt meg kell határozni	Általános teljes napi munkaidőben történő foglalkoztatásról beszél
Személyes közreműködés	Tevékenységet személyesen végezni	Személyes munkavégzésről beszél
Tájékoztatási kötelezettség	Közérdekű önkéntes tevékenység ellátásához szükséges tájékoztatás lehet szóbeli is	írásbeli tájékoztatás kötelező
18. életévét be nem töltött személyre vonatkozó speciális kitételek	Olyan közérdekű önkéntes tevékenységet folytathat, amely megfelel életkorának, testi, értelmi és erkölcsi fejlettségének, illetve képességeinek, valamint amely nem veszélyezteti egészségét, fejlődését és tankötelezettségének teljesítését	A cselekvőképtelen vagy a cselekvőképességében a munkaviszonnyal összefüggő ügycsoportban részlegesen korlátozott munkavállaló csak olyan munkakörre létesíthet munkaviszonyt, amelyet egészségi állapotánál fogva tartósan és folyamatosan képes ellátni.
Kárfelelősség	Az önkéntes által az önkéntes jogviszonnyal összefüggésben harmadik személynek okozott kárért a fogadó szervezet felel. Ha a kárt az önkéntes felróható magatartása okozta a fogadó szervezet az önkéntestől követelheti kárának megtérítését.	A munkavállaló a munkaviszonyból származó kötelezettségének megszegésével okozott kárt köteles megtéríteni, ha nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.
Szervezet köteles biztosítani	Egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés feltételeit, pihenőidőt	A munkáltató biztosítja az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeit
Utasítás teljesítése	Nem köteles teljesíteni az önkéntes életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül veszélyeztetné vagy jogszabályba vagy az önkéntes szerződésbe ütközik.	Megtagadhatja, ha annak végrehajtása munkaviszonyra vonatkozó szabályba ütközik, vagy a munkavállaló életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül és súlyosan veszélyeztetné.
Utasítás megtagadása	Ha annak végrehajtása más személy életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül veszélyeztetné.	Köteles megtagadni, ha annak végrehajtása más személy egészségét vagy a környezetet közvetlenül és súlyosan veszélyeztetné.

Látható, hogy a kétféle szerződés kötelező elemei közé tartozik a felek meghatározása, két szereplős jogviszonyról beszélünk mindkét szerződéstípus esetében. Fontos különbség azonban, hogy a munkaviszonyban a felek alárendelt, függőségi viszonyban állnak egymással, az önkéntes jogviszony keretében kötött szerződések esetében azonban a Ptk.-ra vonatkozó

szereződéses szabályokat kell alkalmazni, ahol a felek mellérendelt viszonyban vannak egymással. Viszont, ha megnézzük a Köt.-ben az önkéntes tevékenységére vonatkozó jogokat és kötelezettségeket, azt látjuk, hogy mind a tevékenység végzésének a tartalma, mind a kárfelelősségi rész tekintetében az Mt. munkavállalókra meghatározott szabályai köszönnek vissza, pedig visszautalást nem találunk a törvényben erre vonatkozóan.

Mindkét jogviszony esetében szükséges elem a tevékenység tartalmának és ellátási helyének a meghatározása, valamint egy személyhez fűződő elem, csak személyesen láthatja el a tevékenységet. Az önkéntesek napi feladatait a munkaviszonyban lévő munkatársak feladatai után állapítjuk meg, az önkéntesek gyakorlatilag kiegészítőként vagy asszisztensekként tevékenykednek a szervezetnél. Ahhoz, hogy az önkéntesek szerepe ne csökkenjen, az intézményeknek kreatívnak kell lenniük az önkéntes feladatok meghatározásánál. Ebben fontos motívuma kell, hogy legyen az önkéntesek speciális képességeinek a figyelembevétele, hogy milyen többletet nyújthatnak a szervezetek számára. Arra is figyelemmel kell lenni, hogy a Köt. a potenciális fogadó szervezetek esetében pontosan meghatározza, hogy milyen tevékenységekre lehet önkéntesekkel szerződni, míg az Mt.-ben ilyen szűkítés nincs.

Az önkéntesek foglalkoztatása a napi munkában odafigyelést igényel, nagyon fontos a feladatok pontos megfogalmazása, ezért mind az önkéntes, mind a munkaviszony esetében jelentősége van a tájékoztatási kötelezettségnek. Ahhoz, hogy az önkéntes a közérdekű önkéntes feladatait ellássa, tudni kell, melyek ezek a feladatok, az ehhez szükséges tájékoztatást részére biztosítani szükséges. Azoknál az önkénteseknél, akik csak alkalmanként vállalkoznak önkéntes tevékenységre, elég lehet a munkafolyamatok szóbeli részletezése, megbeszélése. A folyamatos munkavégzés viszont feltételezi az elvégzendő folyamatok írásbeli rögzítését, szabályozását. A napi munkavégzés előre meghatározott terv, beosztás szerint zajlik. Csakúgy, mint a munkatársakkal, az önkéntesekkel szemben is alapvető követelmény, hogy munkavégzésük akadályoztatása esetén értesítsék az intézményt, lehetőleg az önkéntes koordinátort, esetlegesen új időpontot megjelölve az önkéntes tevékenység végzésére. Munkaviszony esetében pedig kötelező a feladatok ellátásához szükséges írásbeli tájékoztatás.

A munkavégzés feltételeinél végül meg kell nézni azt is, hogy miként szabályozza azokat a két jogszabály, hogy milyen feltételeket kell biztosítani a fogadó szervezetnek és milyent a munkáltatónak. E tekintetben a Köt. így fogalmaz 8. § (1) bekezdésben: „A fogadó szervezet köteles biztosítani a) az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés feltételeit,

b) a szükséges pihenőidőt”, az Mt. pedig a 51. §-ban így: „A munkáltató biztosítja az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeit”. A Köt. egyedül a 8 §-ban nevesíti a munkavégzés megnevezést, minden más esetben tevékenység ellátásaként definiálja, viszont mind a két törvény ugyanazt várja el és ugyanúgy jelenik meg benne. Fialat munkavállalókra és a 18. életévét be nem töltött önkéntesekre vonatkozóan mind a két esetben speciális szabályokkal találkozunk, a törvény külön védelmet biztosít számukra a munkavégzés és a pihenőidő tekintetében.

ÚJ KIHÍVÁSOK

Az állandó megújulás nemcsak egy közösség fennmaradásának, hanem fejlődésének, magasabb szintre lépésének is kulcsa, a megújulás alapfeltétele pedig a nyitottság (Popper 2001). 2022-ben olyan dinamikusan változó emberi tevékenységeket kell jogi eszközökkel (újra)szabályozni, melyek már egy nyitott, hálózati alapon működő, globális kapcsolatokkal bíró közösségekben szerveződnek (Castels 2005). A gazdaság és a közszolgáltatások átalakuló munkafolyamatai, ezek atipikus megszervezési módjai, a távmunka és a rugalmas foglalkoztatás szabályozási szükséglete az önkéntes munka fogalmát is átszabja. A hálózatban kooperáló önkéntesek, az online térben megvalósuló, akár fogadó szervezetek nélküli közösségi aktivitás, a formális közösségekkel szembeni informális csoportok, mozgalmak világában azonban nemcsak az önkéntes tevékenység és munka fogalma értékelődik át, de az önkénteseket alkalmazó szervezeti kör és a közösségi igény is.

Új kihívásként jelent meg az utóbbi években az önkénteseket bevonó szervezetek esetében az adatvédelmi törvény betartásával kapcsolatos kérdés (GDPR¹¹), általános uniós szabályként nekik is követniük kell a személyes adatokat feldolgozó valamennyi szervezetre vagy vállalkozásra vonatkozó elveket. Számos önkéntes adatokat kezel papíralapon és elektronikusan is (gyakran szenzitív adatokat), azonban az önkéntes szerződések erről nem rendelkeznek, a kapcsolódó felelősség sem olyan egyértelmű, mint a munkaviszonyban lévők esetében. További elemzés tárgya lehet még, hogy mennyire életszerű az önkéntesek jogszabályszerű foglalkoztatásának ellenőrzése a munkavédelmi hatóságok által, valamint az

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról 2018. május 25-én lépett hatályba.

önkéntesek tevékenységhez szükséges juttatások adójogi szempontból való elszámolhatósága.

Áttekintve a Köt. önkéntes munkavégzésre és a munkaszerződéses foglalkoztatásra vonatkozó szabályokat, valamint a Ptk. és a Köt. közötti kongruenciát, adódik a kérdés: miért kellett a közérdekű önkéntes tevékenységet külön törvényben szabályozni? Alapvetően kettős oka van a szabályozásnak. Egyrésztől célja elismerni a személyek és közösségek jogát arra, hogy mások javára önkéntes tevékenységet végezzenek. „Az Országgyűlés elismeri a társadalom tagjainak szolidaritásán alapuló, az állampolgárok öntevékenységét kifejező, a személyeknek és közösségeiknek más vagy mások javára ellenszolgáltatás nélkül végzett önkéntes tevékenységét” (Farkas et al., 2012). Másrészt cél ezt megkülönböztetni a fizetett munkavégzés minden egyéb formájától. Az első célnak a jogszabály megfelel, ám azzal, hogy az önkéntesek számára önálló jogviszonyt hoz létre számos tovább szabályozási probléma is felmerül (pl. baleset az önkéntes tevékenység során, személyiség jog korlátozhatósága, ellenőrzések, önkéntes által előállított szellemi termékek felhasználási joga stb.), melyekre az Mt.-nek már kész válasza van. Ám most ezek nem alkalmazhatók automatikusan az önkéntes tevékenységre, így minden esetben külön kell(ene) rendelkezni róla az önkéntes szerződésekben. Az önkéntes tevékenység nem formája, hanem „célja szerint” atipikus foglalkoztatási forma, ezért úgy vélem az önkéntes tevékenységre vonatkozó azon szabályokat, amelyek a munkavégzésre vonatkoznak és nem térnek el a klasszikus munkajogi keretektől, célravezetőbb lenne inkább az Mt.-ben definiálni.

Ezeken túlmenően, ha a jogalkotók az olyan, rapid módon változó, külső tényezőknek (pl. globális vállalatok által uralt piaci viszonyok, COVID-19 pandémia okozta új munkaszervezési módok, új generációk munkaérték felfogása stb.) kitett területeken – mint a gazdaság és a foglalkoztatás – támogató közeget szeretnének biztosítani szervezeteknek, intézményeknek a sikeres alkalmazkodáshoz, egyre gyakrabban kell innovatív technikákhoz nyúlni. Korábban nem létező gazdasági, foglalkoztatási vagy éppen pénzügyi formákat, módszereket, szabályozó eszközöket kell kitalálni.

IRODALOM

- Berger, Peter L. – Luckmann, Thomas (1998): A valóság társadalmi felépítése. Tudásszociológiai értekezés. Budapest: József Műhely
- Castells, Manuel. (2005): Az információ kora: Gazdaság, társadalom és kultúra I. kötet: A hálózati társadalom kialakulása. Budapest: Gondolat
- Clary, E. G. – Snyder, M., - Ridge, R. (1992). Volunteers' motivations: A functional strategy for the recruitment, placement, and retention of volunteers. *Nonprofit Management & Leadership*, 2. 333–350
- Csányi Vilmos (2018): A globális elme - Elméletek a világról. Budapest: Libri Kiadó
- Domokos Tamás (2014): Ifjúság és jog. Kaptár Ifjúság szakmai Füzetek. Budapest: Enigma 2001 Kiadó
- EGSZB (2006): Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: „Az önkéntes tevékenység szerepe az európai társadalomban és kihatásai” (2006/C 325/13)
- Esmond, Judy – Dunlop Patrick (2004): Developing the volunteer motivation inventory to assess the underlying motivational drives of volunteers in Western Australia. Perth. Lotterywest and CLAN
- Farkas Kata – Hegedűs Anett – Katona Balázs – Máhl Zsuzsanna – Mátyus Anna – Molnár Ágnes Klára (2012): Előtérben a háttér – Az önkéntesség Magyarországon. *Vezetéstudomány*, 43(4). <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2104/1/vt2012n04p62.pdf>
- Fukuyama, Francis (1997): Bizalom. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Harkin, Mariann (2007): 2007/2149(INI): Role of volunteering in contributing to economic and social cohesion. <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?id=549849&l=en>
<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:325:0046:0052:HU:PDF>
- Kotter, J. Peter (2012): Heart of change: Real-life stories of how people change their organizations 2012. Harvard Business Review Press
- Kulcsár Kálmán (1997): Jogsociológia. Budapest: Kulturtrade Kiadó.
- Laki Ildikó (2019): Látlet az önkéntességről. *Polgári Szemle*, 15(4–6), pp. 361–369., DOI: 10.24307/psz.2019.1223
- Locke, John (2003): Értekezés az emberi értelemről. Budapest: Osiris Kiadó.
- Mercz Ágnes (2020): Jó ügy szolgálatában – Az önkéntes munka szabályai. Jogi Fórum.
- Nagy Ádám – Földi László (szerk.) (2010): Ifjúságügy, ifjúsági munka, ifjúsági szakma - módszertani kézikönyv. Budapest
- Peters, Tom. (2021): Excellence now: Extreme humanism, 2021. New York: Networlding Publishing
- Pitti Zoltán (2009): A közteherviselési rendszerek működésének elméleti és gyakorlati kérdései. Oktatási segédanya. Budapest.
- Popper, K. Robert (2001): A nyitott társadalom és ellenségei. Budapest: Balassi Kiadó.
- Samuelson, Paul A. – Nordhaus, William D. (2005): Közgazdaságtan II. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Szabóné Varga Marietta (2014): Az egyesülési jog története Magyarországon 1945-ig. Kézirat
- Vercseg Ilona (2011): Közösség és részvétel: A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és ELTE
- Waterman, Robert (1987): The renewal factor: How the best get and keep the competitive. Bantam.
- Zentai László (2006): Önkéntes segítség Magyarországon ma és holnap. *Polgári Szemle* 2006. május
- Zimmermann, Susann (2012): A társadalmi-nemi (gender-) rezsím és küzdelem a magyar államszocializmusban. *Eszmélet*, 96. pp. 103–131